

До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03  
у Національному університеті «Одеська  
юридична академія»

---

65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23

## **В І Д Г У К**

**офіційного опонента на дисертацію  
Воробчака Андрія Романовича «Висновок експерта як джерело доказів у  
кримінальному провадженні», подану на здобуття наукового ступеня  
кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний  
процес та криміналістика; судова експертиза;  
оперативно-розшукова діяльність**

**Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.** Вивчення тексту дисертації та праць здобувача, опублікованих за темою дослідження, дають підстави для висловлення наступних суджень і міркувань як оціночного характеру щодо поданої до захисту роботи, так і окремих положень і рекомендацій, які б, з одного боку, поглиблювали вітчизняну науку кримінального процесу, а з іншого – сприяли дослідженню більш прикладної проблематики: висновка експерта як джерела доказів у кримінальному процесі.

Наведена дисертантом аргументація актуальності теми для юридичної науки не викликає заперечень, в цілому її можна сприйняти. Однією із гарантій забезпечення вирішення завдань кримінального процесуального провадження є вдосконалення інституту доказів. Прийняття КПК 2012 року суттєво удосконалило норми, що стосуються доказів та доказування у вітчизняному кримінальному процесі. Зокрема новий КПК значно розширив можливості сторони захисту в правах по збиранню доказів, визначив допустимість та належність доказів, закріпив процедуру та підстави визнання доказів недопустимими, тощо.

У системі джерел доказів важливе місце займають висновки експертів, які використовуються для встановлення наявності чи відсутності практично всіх

фактів та обставин, що підлягають доказуванню. У зв'язку з цим істотного значення набуває визначення кола як теоретичних питань, що стосуються поняття, сутності, видів, процесуальних властивостей і характеристик висновку експерта, так і практичних проблем, пов'язаних з його отриманням, перевіркою, оцінкою та використанням під час кримінального провадження, а також розробка шляхів розв'язання існуючих проблем.

Незважаючи на істотний внесок науковців у розробку проблематики висновку експерта, значна кількість її теоретичних і практичних аспектів на сьогодні розкрита недостатньо повно або не отримала однозначного вирішення. Зокрема, це стосується видів висновків експерта і доказового значення окремих з них (зокрема, альтернативних і ймовірних), процесуальної форми їх отримання, способів перевірки (зокрема, особливостей допиту експерта), напрямів використання у доказуванні тощо, які потребують комплексного дослідження з позиції нових теоретико-правових підходів. Поряд із цим, потрібно враховувати, що з набранням чинності у 2012 році новим КПК України і подальшим внесенням до нього змін і доповнень регламентація процесуальної форми отримання висновків експерта та їх перевірки зазнала більшої конкретизації та істотних змін з урахуванням запровадження нових та удосконалення існуючих інститутів кримінального процесуального права (зокрема, слідчого судді, кримінального процесуального доказування).

Викладене зумовлює актуальність теми дослідження А.Р. Воробчака «Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному провадженні».

Звертає на себе увагу загалом продумана структура роботи. Автор обрав найбільш виправданий підхід до розгляду питань, що входять до предмета дослідження, а саме: послідовно розглянув концептуальні теоретичні та правові основи висновку експерта як джерела доказів (Розділ 1 дисертації), а також приділив докладну увагу характеристиці формування, перевірки та оцінці висновка експерта (Розділ 2). В результаті йому вдалося повно і всебічно охопити проблеми, що входять до предмета дослідження, і розглянути їх в контексті загального реформування кримінального провадження. Все це свідчить про актуальність теми дослідження.

Про перспективність обраної теми дослідження говорить її **зв'язок з науковими програмами, планами**. Напрямок дослідження ґрунтується на основних положеннях Концепції реформування кримінальної юстиції в Україні, затвердженої Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 р. № 501/2015, Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 р. № 1393-р.

Дисертацію виконано в межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Динаміка кримінального процесуального законодавства України: досвід та перспективи» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016-2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842).

**Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.** У дисертації використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, серед яких: історико-правовий, системно-структурний, структурно-функціональний, формально-юридичний, соціолого-правовий, метод теоретико-правового моделювання та ін.

Дисертант завдяки правильно обраній методології дослідження та системному підходу зміг досягти мети дисертаційного дослідження, яка полягала у отриманні нових результатів у вигляді наукових висновків щодо формування концепції висновку експерта як джерела доказів у кримінальному процесі на основі комплексного аналізу проблем нормативно-правового та правозастосовного характеру, а також внесенні науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення КПК України у частині визначення

поняття висновку експерта, підстав проведення експертизи, порядку ініціювання її проведення, підстав і порядку проведення допиту експерта і призначення додаткової та повторної експертизи. На досягнення зазначеної мети були успішно вирішені такі завдання: охарактеризовано еволюцію становлення висновку експерта як джерела доказів шляхом виокремлення у структурі цього процесу відносно самостійних і послідовно змінюваних етапів; розкрито сутність висновку експерта як джерела доказів, на підставі чого надано авторське визначення його поняття і запропоновано авторську концепцію висновку експерта у кримінальному процесі; охарактеризовано структуру та зміст висновку експерта як джерела доказів; виокремлено критерії класифікації висновків експерта й охарактеризовано їх види, визначені на основі кожного із класифікаційних критеріїв; встановлено систему процесуальних властивостей і характеристик висновку експерта і розкрито їх зміст; розглянуто особливості процесуальної форми отримання висновку експерта; здійснено загальну характеристику перевірки висновку експерта і розкрито мету, предмет і порядок проведення допиту експерта й умови і підстави призначення додаткової та повторної експертизи як основних способів перевірки висновку експерта; охарактеризовано особливості оцінки висновку експерта як джерела доказів; розкрито основні напрями використання висновку експерта у кримінальному процесуальному доказуванні; розроблено науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення КПК України у частині визначення поняття висновку експерта, підстав проведення експертизи, порядку ініціювання її проведення, підстав і порядку проведення допиту експерта і призначення додаткової та повторної експертизи.

Розв'язання поставлених задач, які були сформульовано у логічній послідовності на початку дисертаційної роботи, дозволило її автору досягти вищевказаної мети.

Нормативну основу дисертації становлять: Конституція України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, акти кримінального та кримінального процесуального законодавства України та окремих зарубіжних країн.

Теоретичну основу дослідження складають наукові праці українських і зарубіжних учених у галузі кримінального, кримінального процесуального права та криміналістики.

Емпіричну базу дослідження становлять: рішення ЄСПЛ, рішення Конституційного Суду України, постанови Пленуму ВС України, листи ВССУ, матеріали понад 100 кримінальних проваджень, результати проведеного узагальнення судової практики, у ході якого опрацьовано понад 300 судових рішень, внесених до Єдиного державного реєстру судових рішень, результати анкетування 35 суддів місцевих та апеляційних судів, 32 слідчих, 38 експертів і 25 адвокатів центрального і західного регіонів України (усього 130 респондентів).

Дисертація містить значну кількість положень, що характеризуються **науковою новизною**. До таких, на думку офіційного опонента, у першу чергу слід віднести наступні положення: дисертація А.Р. Воробчака є першою в Україні, після набрання чинності КПК України 2012 року, кваліфікаційною науковою працею, в якій на основі комплексного аналізу проблем нормативно-правового та правозастосовного характеру розроблено й обґрунтовано концепцію висновку експерта у кримінальному процесі.

Досліджуючи основний зміст роботи, слід позитивно оцінити проведений дисертантом аналіз концептуальних змін щодо використання спеціальних знань у кримінальному процесі (розділ 1.1.). На основі цього автором було запропоновано періодизацію генези становлення цього джерела доказів, яку варто підтримати: перший етап (XI століття – початок XVIII століття) характеризується законодавчим визнанням необхідності використання спеціальних знань у кримінальному провадженні та їх доказового значення; другий етап (початок XVIII століття – початок 20-х років XX століття) відзначається законодавчим визнанням необхідності залучення до кримінального процесу фахівців для давання висновків з окремих питань і подальшим нормативним удосконаленням порядку його здійснення; третій етап (початок 20-х років XX століття – 2012 рік) характеризується законодавчим закріпленням висновку експерта як виду доказів і подальшим нормативним

удосконаленням його структури та змісту; четвертий етап (2012 рік – наш час) відзначається визнанням на законодавчому рівні висновку експерта джерелом доказів у кримінальному провадженні і нормативним закріпленням його поняття.

У результаті проведеного дисертаційного дослідження запропоновано систему ознак висновку експерта як джерела доказів, до числа яких запропоновано відносити: 1) він виступає результатом використання спеціальних знань, якими володіє експерт; 2) висновок експерта складається у межах компетенції експерта і поставлених перед ним запитань; 3) висновок експерта повинен ґрунтуватися на відомостях, які він сприймав безпосередньо або які стали йому відомі під час дослідження наданих йому об'єктів; 4) він являє собою вивідне знання, сформульоване на основі проведеного дослідження (стор. 178).

Беззаперечну наукову новизну має проведене автором дослідження щодо можливості використання висновку експерта у кримінальному провадженні (підрозділ 2.4.). На основі цього зроблено висновок про те, що висновок експерта підлягає використанню під час кримінального процесуального доказування у чотирьох аспектах: 1) кримінально-правовому, який передбачає оперування ним під час кваліфікації кримінального правопорушення; 2) кримінальному процесуальному, який пов'язаний з оперуванням висновком експерта для встановлення фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження і підлягають доказуванню; 3) криміналістичному, який передбачає оперування ним для вирішення тактичних завдань, які стоять перед суб'єктами доказування; 4) кримінологічному, який пов'язаний з оперуванням ним з метою здійснення профілактики кримінальних правопорушень.

Заслуговує на увагу запропоновані дисертантом зміни до КПК України щодо вимог до змісту ухвали слідчого судді про доручення проведення експертизи, яка постановлюється за результатами розгляду відповідного клопотання сторони захисту, а саме передбачити, що у такій ухвалі зазначаються: вид експертизи і підстави її проведення; прізвище, ім'я, по батькові експерта, якого необхідно залучити, або повне найменування експертної установи, якій необхідно доручити проведення експертизи; перелік

запитань, які ставляться експерту; перелік матеріалів кримінального провадження, які надаються експерту; дозвіл на повне або часткове знищення об'єкта експертизи чи зміну його властивостей, якщо у результаті дослідження неможливо забезпечити збереження об'єкта експертизи; попередження експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків (стор. 87).

На підтримку заслуговують й інші положення дисертаційного дослідження, що відповідають вимогам наукової новизни.

Основні положення та висновки дослідження отримали належну апробацію на 3 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: Науково-практичній конференції «Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ» (м. Дніпро, 22-23 лютого 2019 року), III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (м. Хмельницький, 01 березня 2019 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Юридична наука нового часу: традиції та вектори розвитку» (м. Одеса, 07 березня 2019 р.).

**Зміст дисертації та її оформлення.** Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що включають вісім підрозділів, один з яких містить три пункти, висновків, списку використаних джерел (289 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінок, з яких основний текст – 184 сторінки.

Структурна побудова дисертації є логічною, що свідчить про науково-обґрунтований підхід до вирішення поставлених завдань і забезпечує досягнення мети дослідження. Основний зміст вказаних розділів досить повно представлений в авторефераті.

Завершують основний текст роботи висновки до дисертації, які відповідають висновкам у авторефераті.

Оформлення дисертації відповідає вимогам до даного виду робіт, а зміст автореферату є ідентичним основним положенням дисертаційного дослідження.

Разом із тим, у дисертації є положення, що мають дискусійний характер, потребують уточнення та додаткової аргументації. Підкреслюючи

самостійність і актуальність наукової праці А.Р. Воробчака, вважаю, разом із тим, за необхідне сформулювати певні зауваження, які мають бути предметом дискусії на прилюдному захисті цього дисертаційного дослідження, і можуть бути враховані автором у його подальшій науковій роботі. До таких, зокрема, необхідно віднести наступні:

1. Досліджуючи сутність висновку експерта, автор пропонує викласти частину першу статті 101 КПК України у такій редакції: «Висновок експерта – це процесуальний акт, який містить докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені перед ним в ухвалі про призначення експертизи» (стор.31).

Слід відмітити, що КПК України не оперує таким поняттям як «процесуальний акт». Схожа термінологія пов'язана лише з поняттям обвинувального акта. Останній є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування. На відміну від обвинувального акту як процесуального рішення, висновок експерта - це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами відповідні висновки. З огляду на це, офіційний опонент вважає такі зміни недоцільними.

2. На сторінках 41-42 дослідження, автор розглядає синтезуючу частину висновку експерта як елемент його дослідницької частини та робить висновок, що за такого розуміння синтезуюча частина виступає логічним продовженням результатів проведеного експертного дослідження, викладених у дослідницькій частині висновку експерта. У зв'язку з цим вона повинна розглядатися як факультативна частина висновку експерта, що підлягає включенню у його дослідницьку частину.

Така позиція дисертанта викликає зауваження, оскільки, як видається, у синтезуючому розділі дослідницької частини висновку експерта наводяться узагальнення та оцінка результатів окремих досліджень, які є підставою для формулювання висновків. Тобто, це підсумуючі проміжні висновки відповідного дослідження і надавати їм статус факультативної частини висновку експерта досить сумнівно.



3. Також суперечливим з точки зору доцільності та логічності виглядає пропозиція дисертанта стосовно необхідності змінити порядок допиту експерта у кримінальному провадженні (ч. 3 ст. 95 КПК України) та нормативно передбачити порядок допиту експерта слідчим, прокурором.

Внесені Законом України № 2447-VIII від 07.06.2018 р. зміни до ч. 3 ст. 95 КПК України щодо зобов'язання експерта давати показання слідчому судді та суду в установленому КПК України порядку були зумовлені необхідністю усунення можливості впливу стороною обвинувачення на експерта під час досудового розслідування.

4. Дискусійної видається позиція дисертанта щодо визначення основними способами перевірки висновку експерта – допит експерта і проведення додаткової та повторної експертизи (стор. 100-101).

Відповідно до ч. 1 ст. 356 КПК України метою виклику експерта для допиту є роз'яснення висновку. Перевірка ж висновку експерта повинна здійснюватися іншими процесуальними засобами.

5. І останнє. При дослідженні формування та використання висновку експерта під час кримінального провадження, на думку офіційного опонента, доцільно було б розглянути питання щодо підстав визнання висновку експерта недопустимим доказом.

Це питання набуває особливої актуальності ще й у зв'язку з існуванням різних правових позицій у застосуванні норми процесуального права, якою регламентовано порядок відкриття окремих матеріалів як предмету експертного дослідження іншої стороні та визнання їх допустимими доказами (провадження №51-21кмо19).

Підсумовуючи сказане, слід зазначити, що вказані зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованого дисертаційного дослідження, яке містить низку теоретичних положень, що відповідають вимогам наукової новизни і мають доктринальне та прикладне значення.

**Висновок:** дисертація Воробчака Андрія Романовича «Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному провадженні», є самостійною

кваліфікаційною науковою працею, в якій містяться нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують наукове завдання щодо отримання нових результатів у вигляді наукових висновків щодо формування концепції висновку експерта як джерела доказів у кримінальному процесі на основі комплексного аналізу проблем нормативно-правового та правозастосовного характеру, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення його нормативної регламентації та правозастосовної практики. За змістом і обсягом дисертація відповідає вимогам пунктів 9 та 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – Воробчак Андрій Романович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність».

**Офіційний опонент**

доктор юридичних наук, доктор,  
професор кафедри кримінального процесу  
Національного юридичного університету  
імені Ярослава Мудрого,  
заслужений юрист України



В. М. Трофіменко

«11» грудня 2019 року

